

Marieke Lucas Rijneveld

IZDAVAČ**buybook**

Radićeva 4, Sarajevo

Tel: + 387 33 550-495

Fax: + 387 33 550-496

redakcija@buybook.ba

www.buybook.ba

ZA IZDAVAČA

Damir Uzunović

Goran Samardžić

NASLOV IZVORNIKA

De avond is ongemak, Marieke Lucas Rijneveld

Copyright © 2018 Marieke Lucas Rijneveld

Copyright © za bosanski jezik Buybook, 2020.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja izdavača.

UREDNIKA

Lana Krstić

PREVOD S NIZOZEMSKOG

Maja Weikert

LEKTURA I KOREKTURA

Vlasta Brajković

LAYOUT

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Faber

ORIGINALNA FOTOGRAFIJA

Emilio Brizzi / Millennium Images, UK

POSTAVKA NASLOVNICE

Boris Stapić

ŠTAMPA

Dobra knjiga, Sarajevo

Marieke Lucas Rijneveld

NELAGODA VEČERI

S nizozemskog prevela Maja Weikert

Sarajevo, 2020.

“Nemir daje krila mašti.”

Maurice Gilliams

Prvi dio

Pisano je: "Sve stvari činim novima!"
Ali dogovori su uže za sušenje rublja tuge,
Poput noža oštri naleti vjetra razbijaju vjeru
Onog koji želi pobjeći iz tog okrutnog početka.
Ledena kiša bičuje cvjetove u staklastu kašu,
Pseto protresa svoje krzno i suši ga u nasilju.

Jan Wolkers, *Sabrane pjesme* (2008)

1.

Bilo mi je deset godina i više nisam skidala jaknu. Tog jutra nas je majka zbog hladnoće jedno za drugim namazala mašču za vime-
na iz žute teglice *Bogena* koja se u normalnim okolnostima upo-
trebljavala samo za naprsline, plikove i izrasline u obliku cvjetače
na sisama mliječnih krava. Poklopac teglice bio je toliko mastan
da se mogao otvoriti samo pomoću kuhinjske krpe; mirisao je
poput dinstanih vimena, koja su se nekad u debelim, prethodno
posoljenim i pobiberenim kriškama krčkala u loncu bujona na
šporetu, koji mi se isto tako gadio kao i smrdljiva mast na mojoj
koži. A ipak nam je majka utisnula svoje debele prste u lica kao
da opipava sir i lupka po njemu da vidi da li je kora već polako
sazrela. Naši blijedi obrazi sjajili su se na svjetlu kuhinjske sijalice
pokrivene izmetom muha. Već je godinama trebao doći abažur,
lijep i na cvjetice, ali kad bismo takav vidjeli u selu, majka bi ipak
odlučila tražiti dalje. To je sad već činila tri godine. Tog jutra, dva
dana prije Božića, osjećala sam njene masne palčeve u dupljama
svojih očiju i na trenutak sam se pobjerala da će ih presnažno uti-
snuti, da će mi se očne jabučice poput klikera otkotrljati unutra.
Da će reći: “To je zbog toga što uvijek gledaš naokolo i pogled ti
nikad ne miruje kao kod pravog vjernika, koji upire pogled pre-
ma Bogu, kao da bi se nebesa svakog trenutka mogla otvoriti.” Ali
nebo se ovdje otvaralo samo u slučaju mećave, ništa u šta bi se
moglo glupavo buljiti.

Na sredini stola postavljenog za doručak nalazila se košarica od pruća za kruh, a u njoj salveta s božićnim anđelčićima. Držali su trubu ili grančicu imele pred svojom pišom kao zaštitu; čak kad bih držala salvetu ispred svjetla sijalice, ne bih mogla prepoznati kako izgleda, pa sam pogađala da bi mogla izgledati kao savijeni komad kobasice. Majka je brižljivo izložila kruh: bijeli kruh, kruh od integralnog brašna s makom i božićni kolač s grožđicama. Preko hrskavog hrbata kolača precizno je kroz sito posula šećer u prahu, kao prvi lagani snijeg koji je jutros padao po leđima lisastih životinja na pašnjaku prije nego što smo ih utjerali unutra. Kvačica vrećice za kruh ležala je, kao i uvijek, na kutiji za dvopek, inače bi se izgubila, a majka je uvijek smatrala da čvorom vezana vrećica tužno izgleda.

“Prvo slano, a tek onda slatko”, rekla je kao i obično. To je bilo pravilo, onda ćemo narasti veliki i snažni, veliki poput diva Golijata i snažni poput Samsona iz Biblije. Osim toga svakog jutra smo morali popiti veliku čašu svježeg mlijeka koje je uglavnom već prije nekoliko sati izašlo iz spremnika i bilo mlako, a ponekad je imalo žućkasti sloj skorupa koji se lijepio za nepce ako si presporo pio. Najbolje je bilo iskapiti čašu mlijeka zatvorenih očiju, što je za majku značilo bez strahopoštovanja, iako u Bibliji ništa nije pisalo o brzom ili sporom pijenju mlijeka, ili o tome može li se osjetiti okus kravljeg tijela. Uzela sam krišku bijelog kruha iz košarice i stavila je na svoj tanjir, gornji kraj s dva zaobljena dijela prema dolje, tako da je izgledala kao blijeda dječija stražnjica, posebno kad bi se na jednu polovinu namazala čokoladna krema, što je mojoj braći i meni uvijek bilo smiješno, i svaki put bi rekli: “Da li ponovo ližeš stražnjicu i govance?” Samo što sam prvo morala pojesti nešto slano prije nego što je čokoladna krema smjela doći na red.

“Ako se zlatne ribice predugo drže u mračnoj prostoriji, onda pobijele”, prošaptala sam Matthiesu i stavila šest komadića kuhane kobasice na svoj kruh, koje su taman pasale između rubova kriške kruha. *Imaš šest krava i dvije se pojedu. Koliko ih ostaje? U*

glavi sam čula glas svog učitelja kod svega što sam jela. Zašto se ti glupi računski zadaci uvijek kombiniraju s jelom – jabukama, tortama, komadima pizze i keksima – to nisam znala, ali on je u svakom slučaju izgubio svaku nadu da ću ikad moći računati, da će moja bilježnica ikad biti snježnobijela, bez jedne jedine crvene crte. Potrajalo je godinu dana dok sam naučila očitavati sat – otac je satima sjedio sa mnom za kuhinjskim stolom sa školskim satom za vježbanje, koji je ponekad iz očaja bacao na pod, pa bi satni mehanizam iskočio van i to bi smeće onda zvonilo i zvonilo – a kazaljke su se još uvijek s vremena na vrijeme pretvarale u kišne gliste koje smo vilama iskopavali iz zemlje iza staje da bismo mogli ići pecati. I one su se savijale na sve strane kad bismo ih držali između palca i kažiprsta, i tek kad bismo ih nekoliko puta kucnuli, nakratko bi mirno ležale u ruci i izgledale kao one slatke crvene bombon-trake s okusom jagode iz trgovinice bombonima kod Van Luika.

“U društvu se ne smije šaptati”, rekla je moja sestra Hanna koja je sjedila za stolom kraj Obbea, prekoputa mene. Ako joj se nešto nije sviđalo, micala je usne s lijeva na desno.

“Neke su riječi još prevelike za tvoje male uši i ne mogu proći kroz njih”, rekla sam punim ustima.

Obbe je iz dosade prstom miješao po svojoj čaši s mlijekom, podigao malo skorupa u zrak i brzo ga obrisao o stolnjak. Skorup se zalijepio kao bjelkasti komad sline. Bio je to gnusan prizor, i znala sam da postoji mogućnost da se ta strana stolnjaka, s osušenim skorupom, sutra nađe na mom mjestu. Onda ni u kojem slučaju neću staviti svoj tanjir na sto. Svi smo znali da salvete služe samo za ukras i da će ih majka nakon doručka poravnati i vratiti ih u kuhinjsku ladicu, da nisu namijenjene našim prljavim prstima i ustima. Na neki način bi mi bilo žao zgnječiti anđelčice u šaci poput komaraca i pritom im slomiti krila, ili umrljati njihovu bijelu anđeosku kosu džemom od jagoda.

“Baš zato što sam tako blijed moram van”, prošaptao je Matthies. Nasmijao se i krajnje koncentrisano ubo nož u dio staklenke

s bijelom čokoladom *Duo Penotti*, da ga ne bi zapalo ništa smeđeg. *Duo Penotti* dobijali smo samo za vrijeme školskih praznika. Već smo se danima veselili tome i sad, kad su nastupili božićni praznici, konačno smo dočekali – najljepši trenutak bio je kad je majka otkinula papirnati zaštitni sloj, otklonila ostatke ljepila s rubova i dala nam da bacimo pogled na smeđe i bijele mrlje, kao da se radilo o jedinstvenom uzorku kože tek rođenog teleta. Onaj ko je te sedmice imao najbolje ocjene smio je prvi zagrabit, ja sam uvijek bila posljednja.

Meškoljila sam se na svojoj stolici, nožni prsti mi još nisu sezali do poda. Najradije bih svakog od nas zadržala unutra i podijelila nas poput komadića kobasice po cijeloj kući. Učitelj grupe 7 nije nam jučer uzalud u sedmičnom pregledu o Južnom polu rekao da neki pingvini odlaze u lov na ribu i da se nikad više ne vrate. I iako mi nismo stanovali na Južnom polu, i ovdje je bilo hladno. Tako hladno da se jezero zamrzlo i pojilo za krave bilo je puno leda.

Kraj naših tanjira za doručak ležale su po dvije svijetloplave vrećice za zamrzavanje. Podigla sam jednu u zrak i radoznalo pogledala majku.

“To trebate navući preko čarapa”, rekla je sa smiješkom od kojeg su joj se napravile jamice u obrazima, “onda će se toplina zadržati unutra i nećete promočiti stopala.” U međuvremenu je pripremila doručak za oca koji je pomagao kravi da se oteli; nakon svake kriške propuštala je nož između palca i kažiprsta dok joj se maslac nije zaustavio na jagodicama prstiju, odakle ga je pokupila tupom stranom noža. Otac je sjedio na klupici za mužnju pokraj krave i skupljao kravlju grušalinu, iznad leđa koja su isparavala stvarali su se mali oblaci. Dah i dim cigareta. Primijetila sam da kraj njegovog tanjira nije bilo vrećica za zamrzavanje, njegova stopala su vjerojatno bila prevelika, prije svega lijevo, koje je bilo malo deformisano nakon nesreće s kombajnom kad mu je bilo dvadesetak godina. Na stolu kraj majke nalazilo se srebreno svrdlo za sir kojim je provjeravala okus sireva koje je tog jutra

napravila. Prije nego što bi ih načela, prvo bi zabola svrdlo u sredinu, kroz plastični sloj, dva puta ga okrenula, a onda ga polako izvadila. I onako kako je jela bijeli kruh za vrijeme sakramenta u crkvi, tako je odmjereno i pobožno jela taj komad sira s kimom, sporo i ukočena pogleda. Obbe se jednom našalio da je Isusovo tijelo također od sira i da zato svaki dan smijemo pojesti samo dvije kriške kruha sa sirom, inače bi On prebrzo bio potrošen.

Nakon što je majka izmolila jutarnju molitvu i zahvalila Bogu “za oskudicu i za obilje; gdje neki jedu kruh bola, Ti si nas blagotvorno i dobro nahranio”, Matthies je gurnuo svoju stolicu unazad, objesio svoje crne klizaljke za brzo klizanje oko vrata i gurnuo božićne čestitke u džep svoje jakne koje je, po majčinom naređenju, trebao ubaciti u sandučić kod nekolicine poznanika. Matthies je već prije išao na jezero, zajedno s nekoliko prijatelja sudjelovao je u klizačkoj turi po polderu. To je bila dionica od trideset kilometara, a pobjednik je dobijao sendvič s pečenim vimenom sa senfom i zlatnu medalju na kojoj je bila upisana godina: 2000. Najradije bih mu vrećicu za zamrzavanje stavila preko glave da mu dugo bude toplo, a oko vrata bih mu čvrsto povukla zatvarač. Promrsio mi je kosu, a ja sam je opet brzo izgadila i otresla nekoliko mrvica s gornjeg dijela svoje pidžame. Matthies je razdjeljak uvijek nosio na sredini, s gelom na uvojcima na čelu, što je izgledalo kao dva savijena komadića maslaca na tanjiriću, takve je majka uvijek pravila oko Božića, maslac iz plastične kutijice nije smatrala blagdanskim, to je bilo nešto za svakidašnjicu. A Isusovo rođenje nije bilo svakidašnjica. Čak ni onda kad se to događalo svake godine iznova, isto kao što je svake godine iznova umirao za naše grijeha, što je meni, često sam mislila, bilo čudno: jadnik je već odavno mrtav, to su sigurno zaboravili. Ali bolje da ništa ne kažem, inače neće biti čokoladnih keksića, i niko neće pričati božićnu priču s tri kralja i zvijezdom na Istoku.

Matthies je otišao u hodnik da bi pred ogledalom provjerio kako mu stoje uvojci. Iako će se na hladnoći stvrdnuti poput daski i zalijepit mu se za čelo.

“Smijem li ići s tobom?”, upitala sam. Otac je donio moje frizijske drvene klizaljke s tavana i zavezao mi kožnate trake oko cipela. Već sam nekoliko dana na klizaljka hodala po kući, s rukama na leđima i navlakama na metalu da previše ne oštetim pod, i da majka ne bi morala pljosnatom sapnicom usisivača odstraniti s poda moju čežnju za klizačkom turom po polderu. Listovi su mi bili tvrdi. Sad sam već dovoljno vježbala i mogla sam izaći na led bez pomoći stolice na rasklapanje.

“Ne, ne možeš”, rekao je. A onda tiše, tako da sam ga samo ja mogla čuti: “Zato što idemo na drugu stranu.”

“I ja želim na drugu stranu”, prošaptala sam.

“Kad budeš veća, povest ću te sa sobom.” Stavio je vunenu kapu na glavu i nasmiješio se, vidjela sam ortodontski aparatić za ispravljanje zuba s plavim gunicama u cik-cak uzorku.

“Bit ću kod kuće prije sumraka”, doviknuo je majci. Na vratima se još jednom okrenuo i mahnuo mi, i tu scenu ću kasnije uvijek iznova vrtjeti u svojoj glavi, sve dok mu se ruka ne prestane dizati uvis i ja počnem sumnjati da li smo se uopšte oprostili.

2.

Imali smo samo televizijske programe Nizozemska 1, 2 i 3. Kako je otac govorio, u tim programima nije bilo golotinje, riječ “golotinja” izgovarao je kao da mu je upravo vinska mušica uletjela u usta, s nešto pljuvačke. Kod te riječi na prvom sam mjestu mislila na zvuk pljuštanja, kao kod krompira koji je majka svake večeri ljuštila i bacala u lonac, pa je voda pljuštala. Mogla sam zamisliti da, ako predugo misliš na gole ljude, iz tebe izrastaju mladice kao na krompirima, koje onda vrhom noža treba odstraniti iz mekog mesa. Te zelene mladice davali smo kokošima, one su bile lude za njima. Ležala sam na trbuhu pred ormarom od hrastovine u kojem je bio skriven televizor. Jedna od kopči mojih klizaljki otkotrljala se pod njega, kad sam je ljutito bacila u ugao sobe. Bila sam premalena za drugu stranu i prevelika za klizanje na odvodnom jarku gnojišta iza staje. To se ionako nije moglo nazivati klizanjem, to je više bila neka vrsta vučenja nogu, onako kako to čine guske kad se tamo spuštaju u potrazi za nečim jestivim; kod svakog grebanja po ledu isparavao je vonj gnojovke, a željezo klizaljki postajalo je svijetlosmeđe. Sigurno smo izgledali munjeni kad smo poput para glupih gusaka stajali na jarku, dok su nam dobro umotana tijela glavinjala s jedne strane na drugu, umjesto da se u klizačkoj turi po polderu kližemo po velikom jezeru oko kojeg se okupilo cijelo selo.

“Ne možemo ići gledati Matthiesa”, rekao je otac, “jedno od teladi ima proljev.”

“Ali obećali ste”, viknula sam. Čak sam već uvukla stopala u vrećice za duboko zamrzavanje.

“Ovo je iznimna situacija”, rekao je otac i crnu beretku navukao na glavu do preko obrva. Nekoliko puta sam kimnula. Protiv iznimne situacije ništa se ne može učiniti, niko ionako ne može izaći nakraj s kravama, njima se uvijek daje prednost, čak i onda kad ne zahtijevaju pažnju, kad, prežderane, sa svojim debelim, nezgrapnim tijelima leže u boksovima, još uvijek uspijevaju stvoriti iznimnu situaciju. Gundajući sam prekrstila ruke. Sve to vježbanje na klizaljicama bilo je uzaludno, moji listovi su bili još tvrđi od listova Isusa od porculana koji je stajao u hodniku i bio velik koliko i otac. Namjerno sam bacila vrećice za duboko zamrzavanje u kantu za smeće i duboko ih gurnula između taloga kafe i kora kruha da ih majka ne bi mogla ponovo upotrijebiti, kao što je to činila sa salvetama.

Ispod ormara bilo je prašnjavo. Našla sam ukosnicu, osušenu groždicu, lego-kockicu. Kad su članovi porodice ili crkvene stariješine dolazile u posjetu, majka je zatvarala vrata ormara; nisu smjeli vidjeti da dozvoljavamo da nam se navečer skreće pozornost s Božijeg puta – majka je naprimjer svakog ponedjeljka gledala *Lingo*, onda smo morali biti mrtvački tihi da bi ona za svojom daskom za peglanje mogla pogoditi riječi, kod svakog pravog odgovora čuli smo kako pegla pišti od pare. To su uglavnom bile riječi koje se nisu pojavljivale u Bibliji, ali izgledalo je da ih majka ipak zna, a nazivala ih je riječima za crvenjenje, jer su se od nekih crvenjeli obrazi. Obbe mi je jednom rekao, kad je ekran bio crn, da je televizor Božije oko, i kad majka zatvori vrata, ne želi da nas On vidi. Sigurno se sramila zato što smo ponekad, i onda kad se nije prikazivao *Lingo*, dovikivali riječi za crvenjenje koje nam je majka onda pokušavala isprati iz usta komadom zelenog sapuna, kako je to činila s masnim mrljama i tragovima blata na našoj finoj školskoj odjeći.

Rukom sam opipavala pod u potrazi za kopčom. S mjesta na kojem sam ležala imala sam pogled na kuhinju i odjednom sam

ugledala kako se očeve zelene stajske čizme pojavljuju ispred frižidera, na stranama im zalijepljene slamke i balega. Sigurno je došao da uzme svežanj lišća mrkve iz ladice za povrće, uvijek ga je odsijecao zakrivljenim nožićem za papke koji je držao u džepu svog kombinezona. Već je danima hodao tamo-amo između frižidera i kunićnjaka. Čak je ponio sa sobom kolačiće od lisnatog tijesta koji su ostali od Hanninog sedmog rođendana, i od kojih su mi, svaki put kad bih otvorila frižider, rasle zazubice. Nisam mogla odoljeti, a da potajno noktom ne otkinem ugao ružičaste glazure i stavim ga u usta, i da onda izdubim prolaz u kremi koja se u frižideru stisnula i zadržala mi se na prstu poput žute kape. Otac to nije vidio. “Kad on sebi nešto uvrti u glavu, ništa ga ne može odvratiti od toga”, ponekad je govorila pobožna baka, i zato sam sumnjala da mog kunića, kojeg sam dobila od susjede Lien, tovi za božićnu večeru koja će se održati u glavnoj zgradi nakon što odspavamo još dvije noći. On se inače nikad nije bavio kunićima, smatrao je da je “sitnim životinjama” mjesto na tanjiru; volio je samo životinje koje su ispunjavale cijelo njegovo vidno polje; a moj kunić nije ispunjavao ni pola. Jednom je rekao da su vratni kralješci najlomljiviji dio tijela – u duhu sam čula kako pucketaju kao kad majka prelama šaku sirove tjestenine iznad lonca – a u potkrovlju odnedavno na gredi visi konopac s omčom. “Za ljuljačku”, rekao je otac, ali ljuljačke još uvijek nije bilo. Nisam razumjela zašto konopac visi u potkrovlju a ne jednostavno u alatnici, između šarafcigera i njegove zbirke vijaka. Možda, razmišljala sam, otac želi da mi posmatramo, možda će se to dogoditi kad zgriješimo. U duhu sam pred sobom načas vidjela kako moj kunić slomljene šije visi na konopcu u potkrovlju, iza Matthiesova kreveta, tako da mu otac lako može oderati kožu. To će sigurno biti kao kad majka ujutro nožićem za guljenje krompira oguli kožicu s kobasice. Samo što će Dieuwertjea s malo maslaca u velikom loncu za dinstanje staviti na plinski šporet, tako da će cijela kuća mirisati po pečenom kuniću, a porodica Mulder će već izdaleka moći namirisati da se božićna večera već može

servirati i da trebaju sačuvati glad za kasnije. Primijetila sam da sam, iako sam inače morala biti štedljiva s hranom za životinje, sad Diewertjeu smjela davati cijelu lopaticu hrane, pored sveg tog lišća od mrkve koje je dobijao. Uprkos tome što je bio mužjak, nazvala sam ga prema gospođi s uvojcima iz emisije *Vijesti svetog Nikole*, zato što je bila tako lijepa. Najradije bih je stavila na sâm vrh svoje liste želja, ali još sam pričekala s time, a osim toga još nisam vidjela katalog trgovine igračkama *Intertoys*.

Što se tiče mog kunića, sigurna sam da nije bila samo plemenitost u pitanju. Zato sam predložila druge životinje kad sam prije doručka otišla s ocem po krave na pašnjak da bismo ih preko zime smjestili u staju. U ruci sam imala štap za gonjenje. Najbolje im je bilo njime dodirnuti slabine, onda su same nastavljale hodati.

“Djeca iz mog razreda jedu patke, fazane ili ćurke koje preko stražnjice pune krompirima, češnjakom, porilukom, crvenim lukom i repama dok se gotovo rasprsnu.”

Sa strane sam gledala oca. Kimnuo je. U selu je postojalo više načina kimanja. Samim tim si se mogao razlikovati. Već sam ih sve poznavala. Ovo kimanje bilo je onakvo kakvo je otac također prakticirao kod trgovaca stokom kad bi mu ponudili prenisku cijenu, ali on se morao zadovoljiti njome jer nešto nije bilo u redu s jadnom životinjom, i inače je se ne bi mogao riješiti.

“Ovdje sve vrvi od fazana, posebno ovdje između vrba”, rekla sam i pogledala obraslo područje lijevo od imanja. Ponekad sam ih viđala kako sjede na stablu ili na zemlji. Kad bi me ugledali, odjednom bi se puštali da padnu na zemlju kao kamen i ostajali ležati tiho kao u grobu dok ne bih otišla – tek tad su podizali glave.

Otac je opet kimnuo, udario štapom o zemlju i doviknuo kravama “šššš, hajde” da bi krenule. Nakon razgovora pogledala sam u zamrzivač: između paketića mljevenog mesa pola-pola i povrća za supu nije bilo ni patke, ni fazana, ni ćurke.

Očeve čizme su ponovo nestale iz vida. Na kuhinjskom podu ostalo je samo nekoliko slamki. Stavila sam kopču u džep hlača i

u čarapama se stepenicama popela u svoju spavaću sobu koja je gledala na dvorište, zgurila se kraj ruba kreveta i mislila na očevu ruku na mojoj glavi kad smo uveli krave u staju i vratili se na pašnjak da provjerimo zamke za krtice. Kad ne bismo uhvatili ni jednu, otac je držao šake ukočene u džepovima hlača, onda nije bilo ničeg što bi tražilo nagradu, za razliku od situacija kad bismo nešto uhvatili i zahrđalim šarafcigerom vadili presavijena krvava tjelešca iz zamke, što sam činila prignuta, tako da otac ne vidi da mi prizor malog života koji je, ništa ne sluteći, upao u zamku, tjera suze niz obraze. Zamislila sam kako će otac tom rukom mom kuniću zavrnuti šiju, isto onako kako se otvara zatvarač boce dušika osiguran da ga djeca ne mogu otvoriti: ima samo jedan dobar način kako se to može učiniti. I kako će majka mog beživotnog Dieuwertjea staviti na srebrni pladanj na kojem inače nedjeljom nakon mise stavlja francusku salatu. Položit će ga na podlogu od matilovca i garnirati ga kiselim krastavcima, četvrtinama paradajza i naribanim mrkvama, s malo timijana. Pogledala sam svoje vlastite ruke, bizarne linije. Bile su još premalene da bi se mogle koristiti za bilo šta drugo osim držanja. Sad su još pasale u očeve i majčine ruke, ali očeve i majčine više nisu pasale u moje, to je bila razlika između njih i mene: oni su ih mogli oviti kuniću oko vrata, ili oko sira koji je upravo bio okrenut u rasolu. Njihove su ruke tražile, a kad niti jednog čovjeka i niti jednu životinju više ne možeš dodirnuti s ljubavlju, onda je bolje pustiti i okrenuti se drugim stvarima.

Sve jače sam gurala čelo o rub svog kreveta, osjećala sam kako mi hladno drvo pritišće kožu i sklopila oči. Ponekad sam smatrala da je ludo da za molitvu treba biti mračno, iako je to možda bilo isto kao kod mog pokrivača koji je svijetlio u mraku: samo kad je bilo dovoljno mračno, zvijezde i planete su svijetlile i nudile zaštitu od noći, tako to zacijelo funkcionije i kod Boga. Položila sam svoje sklopljene ruke na koljena. Srdito sam mislila na Matthiesa koji sad sigurno pije toplu čokoladu na nekom od štandova za pića na ledu, i na to kako će se dalje klizati, zarumenjenih obraza,

i na zatopljenje koje će sutra nastupiti: gospođa s uvojcima upozorila je na krovove koji bi mogli biti previše skliski za Svetog Nikolu da se spusti niz dimnjak, i maglu zbog koje bi mogao zalutati, a možda i Matthies, iako bi to onda bila njegova vlastita krivnja. Na trenutak sam pred sobom također vidjela svoje klijalke koje su ponovno namašćene, i sad mogu u kutiju i na tavan. Mislila sam na to da sam za toliko mnogo stvari još premalena, ali da ti niko ne kaže kad si dovoljno visok, koliko je to centimetara na do vratku, i molila sam Boga ne bi li, molim te, uzeo ne mog kunića, nego mog brata Matthiesa: “Amen.”